

Nimûneya Sê Kovarên Zarokan Ên Kurdî Dî Peywenda Desthilat Perwerde û Zarokê De

Kenan Subaşı¹

1. Zarok û Zarokatî

Li ser dîroka zarokbûn û zarokatîyê heya niha pir xebat hatine kirin. Bi taybetî dîroknasên civakê di vî warî de serê xwe eşandine. Ji van dîroknasan kesekî bi navê *David Archad* (1951) gotiye ku weku hebûnek zarokatî di dîrokê de hema hema di her civakê de hebûye, lêbelê nêrîna her civakê ya li ser vê hebûnê cuda bûye. Berevajî vê hin dîroknasên weku *Philippe Ariès* (1914) û *Neil Postman* (1931) hebûna zarokatîyê ya ji ewil de qebûl nakin û dibêjin ku çemka zarokatîyê paşê hatiye afirandin û ew bi taybetî Ronasansê, çapxaneyê û perwerdeya modern ji bo zarokatîyê weku mîladekê nîşan didin.

2. Peywenda Desthilat Perwerde û Zarokê

Ji aliyê gelek zanyaran ve tê qebûl kirin ku desthilat pergaleke xwe ya perwerdeyê heye û weku obje an jî temsîlkara civakê zarok di navenda vê pergale de ye. Lêbelê ev zanyar zêdetir bi çavekî rexneyî li vê peywendê nêrîne. Kesên weku *Louis Althusser* (1918), *Paulo Freire* (1921), *Ivan Illich* (1926) ku zêdetir bi nêrîneke marksîst, lîberal û radîkal vê meseleyê dinirxînin, dibêjin ku desthilat dixwaze civakeke li gorî xwe biafirîne û ji bo vê yekê jî pergaleke perwerdeyê datîne û îdeolojiya xwe ya serdest bi rêya vê pergale empozeyê civakê dike. Herwiha tînin ziman ku dibistan weku saziyeke şênber a vê pergale ye û xwendekar an jî bi formeke xwe ya din zarok di vê saziyê de muxatabê vê îdeolojiyê ne.

3. Komara Mehabadê (1946)

Piştî milmilaneyên siyasî, bi taybetî midaxaleya Sovyetê ya li Îranê ji bo kurdên li wir bû hincetek ji bo avakirina dewletekê. Çimkî Sovyetê wê çaxê piştgiriya kêmarên Îranê dikir ji bo xwebirêvebirinê. Roja 16ê Îlona 1942yan *Komaley Jiyaneyê Kurd* ava bû. Ev komele nêzî sê salan xebatên xwe yên rewşenbîrî domandin û di çiriya pêşîya 1945an de ev komele veguherî bû *Partî Demokratî Kurdistan*. Her çiqas guherîneke naverokî û şiklî çênebe jî bernameyeke partiyê hat danîn ku dixwazim madeya 1. û 2. li vir bînim ziman ku di peywenda desthilat û perwerdeyê de rola desthilatê nîşanî me dide:

Madeya Yekem: Gelê kurd ê li Îranê ji bo birêvebirina karên xwe yên neteweyî û herêmî dê bibe xwediyê birêvebiriyê xweser.

Madeya Duyem: Zimanê fermî û zimanê perwerdeyê dê bi kurdî be.

Herwiha ji bo mînakeke xwedîderketina desthilatê li hemwelatîyên xwe, madeya 6. a peymanê di navbera *Komara Gel a Azerbaycanê* û *Komara Mehabadê* de hatiye îmzekirin jî girîng e:

Madeya Şeşemîn: Hikûmeta Komara Gel a Azerbaycanê ji bo parastin û pêşxistina mafên ziman û çanda kurdên di nav sînore xwe de divê tevdîrên xwe yên hewce bibîne. Komara Mehabadê jî bi heman awayî ji bo tirkên di nav sînoren xwe de.

¹ Araştırma Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, kenanendo@gmail.com

Di peywenda desthilat û perwerdeyê de mîna keke balkêş jî ew e ku heya dawîya meha tîrmehê ya 1946an hemû pirtûkên ku dê di dibistanên seretayî yê Komarê de bihatana xwendin, hatibûn amadekirin. Herwiha mufredateke nû jî hatibû çêkirin.

3.1. Kovara Girr û Gallî Mindallanî Kurd

Ev kovar, weku yekem kovara zarokan a kurdî tê qebûl kirin ku ne tesadûf e di serdemeke wiha de derketiye. Bi tevahî 3 hejmar jê derçûne. Hejmara yekem 21 Nîsan 1946 û ya dawî 21 Hezîran 1946an de belav bûye. Di berga dawî ya hejmara yekem de armanc û mebesta kovarê, wiha hatiye ravekirin: “Ev kovar bi tenê ji bo ronîkirina mejiyê xwendewar û zarokên kurd e.” Ji bilî vê ji bo fêhmîkirina tesîra desthilatê li ser kovarê em dikarin dirûsmên kovarê mînak bidin ku ew jî li ser bergên her sê hejmaran jî wiha hatibû nivîsandin: “Bi nêvî Xwedayê berzî bêhewta / Bijî kurd û Kurdistanî mezin.”

4. Otonomiya Başûrê Kurdistanê

Piştî şereke dijwar di dîroka Iraqê de cara yekem bû ku di sala 1970yan de kurdan bi awayekî fermî bi dewleteke serdest û metinger re peymanek dê îmze bikira ku tê de gelek mafên siyasî û însanî hebûn. Ev peyman 11ê Adara 1970yan bû. Di vê peymanê de ji bo mafê ziman, edebiyat, çand û perwerdeyê madeya 3. girîng e:

Madeya Sêyem: Ji bo telafîkirina paşdemayîna milletê kurd, di warê çand û perwerdeyê de divê ev xalên jêrîn demildest bînin tebîq kirin ku *Kovara Estêre* li gorî xala yekem derketibû. Ev jî wiha ye:

Madeya Yekem: Miduriyeteke Giştî ya Enformasyon û Çanda Kurdî dê bê avakirin û ev dê bi tenê bi karê çapemenî, medya û çanda neteweyî ya kurdan re mijûl bibe.

4.1. Kovara Estêre

Ev kovar jî weku sêyemîn kovara zarokan a kurdî tê qebûl kirin ku piştî çend salên dirêj, weku sêyem derketina vê kovarê dîsa ne tasaduf e. Di gulana 1975an de li Bexdayê derçûye. Bi tevahî 3 hejmar jê derçûne. Amadekarê kovarê *Cemal Xeznedar*, armanca sereke ya kovarê wiha tîne ziman: “Xizmetkirin û pêşxistina asta fikir û hişyariya zarokên kurd e ku ew jî bi alîkariya her rahênana ku bi mijarên nû û kurdewarî hatiye xemilandin.”

5. Herêma Kurdistanê û Birêvebiriya de-facto

Di kanûna paşîya 1991an de şerê kendavê yê yekem dest pê dibe û bi teşwîqa hêzên hevpeymanê, KDP û YNK di heman salê de *Raperîni Cemawerî* îlan dikan. Di 19ê gulana 1991an de *Birêvebiriya Herêma Kurdistanê* tê îlankirin û pê re jî di 1992yan de *Parlementoya Kurdistanê* ava dibe. Di destûra herêmê de mafê ziman wiha hatiye nîşandan:

Made 7:

i) Zimanê fermî yê Herêma Kurdistanê dê kurdî be.

Ev tê wê maneyê ku dê perwerde ji destpêkê heya dawiyê bi kurdî be. Helbet ji bo zimanên din ên li Kurdistanê jî hin xalên din hatine danîn.

5.1. Kovara Heng

Di adara 1993yan de li Hewlêrê ji aliyê *Birêvebiriya Rewşenbîriya Mindallan* ve tê derxistin ku bi *Wezaretê Rewşenbîrî* ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê ve girêdayî ye. Heya sala 2009an nêzî 160 hejmar jê derçûne. Berdawamî bixwe jî tesîreke din a desthilatê ye. Herwiha hin babetên di kovarê de tesîra desthilatê nîşan didin ku wiha ne: belavkirina ruhekî netewperwerî, ronîkirina karesatên kurdan, giringîdana dîroka kurdan, nasandina navdarên kurd û gelek babetên din.

Bêjeyên Sereke: Desthilat, Perwerde, Zarok, Kovar, Kurdî

Three Kurdish Children's Magazine Samples in The Context of Government, Education and Child

1. Child and Childhood

Many works has been done on children and childhood history. Especially social historians have contributed to this field. From these historians, *David Archad* (1951) said that as an existence childhood existed in almost every community, but every society has a different view on this existence. On the contrary, some historians as *Philippe Ariés* (1914) and *Neil Postman* (1931) do not accept the childhood presence in the first place and say that the concept of the childhood is created later and they accept especially the renaissance, the publication and modern education as a milestone for childhood.

2. The Context of Government, Education and Child

Many scientists have acknowledged that the authority has a system of education and child is in the center of this system as an object or representative of the society. However, these scientists have looked more critically at this context. Scientists such as *Louis Althusser* (1918), *Paulo Freire* (1921) and *Ivan Illich* (1926), consider this phenomenon more in a Marxist, liberal and radical view and say that the government wants to create a community based on its own and therefore it establishes a system of education and imposes its dominate ideology through this system. They also recognize that the school is such a concrete institution in this system and students alias children are exposed to this ideology in this institution.

3. The Republic of Mehabad (1946)

After political activations, especially Soviet Union's intervention for the Kurds, there occurred an excuse for a state building in Iran. Because, Soviet Union supported the self-determination of minorities in Iran at that case. The *Komaley Jiyanewey Kurd* was formed on 16 April 1942. This association continued its intellectual activities for nearly three years and after that it transformed to the *Partî Demokratî Kurdistan* in October 1945. Although there is no contextual and formal change, a party program has been created and I want to convey the first and second items of this program here. Because these items show us the role of government in relation to government and education:

The first item: The Kurdish people in Iran will be able to own autonomy for the governance of regional and national works.

The second item: Official language and education will be in Kurdish.

The sixth item of the treaty signed between the *People's Republic of Azerbaijan* and the *Republic of Mehabad* is also important in the context of the government's possession of its citizens.

The sixth item: The People's Republic of Azerbaijan should provide for the protection and development of the language and culture rights for the Kurds in its borders. The Republic of Mehabad will treat the Turks in its borders in the same way.

In terms of power and education, a very interesting example is to prepare all of the books or education materials in the primary school of the Republic until July of 1946. Also a new curriculum was made.

3.1. Girr û Gallî Mindallanî Kurd Magazine

This magazine is accepted as the first edition of the Kurdish children's journal and it is not a coincidence that it appeared in such a period. Almost 3 issues were published. The first issue was published on 21 April 1946 and the last issue on 21 June 1946. The aim and goal of the magazine was explained in the rear cover of the first issue in the magazine as: "This magazine is only to raise awareness of Kurdish students and children." Moreover, we can show

the slogan of the magazine as an example to understand the influence of the power on the magazine. It was also written on the front cover of each of the three issues: “In the name of the God that is heavenly and lofty/Hurray Kurdish and big Kurdistan!”

4. Autonomy of Southern Kurdistan

After a tough war in the history of Iraq it was the first time in the 1970s that Kurds would officially sign an agreement with a dominant and colonialist state that included many political and human rights. This was the agreement of the 11th of March 1970. In this agreement, third item is important for the language, literature, culture and education rights:

Third item: These following items should be determined for the removal of Kurdish people's backwardness in the field of culture and education. One of these items is the first item and *Estêre* magazine was published according to it:

The First item: The General Directory of Kurdish Information and Culture will be established and this will only be dealt with the works of Kurdish national media, culture and publication.

4.1. Estêre Magazine

This magazine is also accepted as the third Kurdish children magazine and the publication of it is not coincidence after the last few years. It was published in Baghdad in May 1975. Almost 3 issues are published. The editor-in-chief of the magazine *Cemal Xeznedar* says: “The most important aim of the magazine is to serve and develop the level of awareness of Kurdish children with its every new topics, exercises and Kurdish texts.”

5. Kurdistan Region and de-facto Government

The first gulf war began in November 1991 and the KDP and the PUK declared Revolt of Community (Raperînî Cemawerî) by backing Coalition Forces in the same year. The Administration of the Kurdistan Region was declared on May 19, 1991 and Kurdistan Parliament was established in 1992. The language right was recorded in the constitution of region:

7th item:

i) Official language of the Kurdistan Region will be Kurdish.

This means that education will completely be in Kurdish. Of course, some other points have been set for other languages in Kurdistan.

5.1. Heng Magazine

This magazine is published in Erbil in 1993 by Children Administration, which is linked to the Kurdistan Regional Cultural Ministry. 160 issues were published in this magazine until 2009. Continuity is another influence of the government. There are some topics in the magazine showing the influence of the power that are: spreading nationalism, highlighting the Kurdish disasters, the importance of Kurdish history, identification of famous Kurdish people and many other topics.

Keywords: Government, Education, Child, Magazine, Kurdish

Çavkanî

Aegleton, W., (1989). *Mehabad Kürt Cumhuriyeti 1946*, (Çev.) Bozarlan, M.E., Almanya: Komkar Yayınları.

Barzani, M., (2005). *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi II*, (Çev.) İnce, V., İstanbul: Doz Yayınları.

Barzani, M., (2006). *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi I*, (Çev.) İnce, V., 4. Baskı, İstanbul: Doz Yayınları.

Çetin, H., (2001). "Devlet, İdeoloji ve Eğitim", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2): 201-211.

Ebdulla Mistefa, Î., (2004). *Rojnamegerî Mindallan be Zimanî Kurdî*, Hewlêr: Birêwberayê Gîştî Roşenbîrî û Huner.

Freire, P., (2011). *Ezilenlerin Pedagojisi*, (Çev.) Hattatoğlu, D. & Özbek, E., 8. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi*, (Çev.) Hoşsucu, E., İstanbul: Kitap Yayınevi.

Işık, A., Bilmez, B., Önen, R. & Baykuşak, T. (2015). *1990'larda Kürtler ve Kürdistan*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*, (Çev.) İnal, K., Ankara: İmge Kitabevi.

Rogg, I. & Rimscha, H., (2007). "The Kurds as Parties to and Victims of Conflicts in Iraq", *International Review of the Red Cross*, 89/868, pp. 823-842.

Xeznedar, C., (2013). *Estêre; Yadgarî Rojnamegerîy Kurdî-Her Sê Jimarekey Govarî (Estêre)yî Salî 1975î Bexda*, Silêmanî: Bilawkirawekanî Kurdistanî Nûyî.

Yıldırım, A., (2011). *Eleştirel Pedagoji; Paulo Freire ve Ivan Illich'in Eğitim Anlayışı Üzerine*, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.